

ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ У КРАЇНАХ БАЛТІЇ: УСПІШНИЙ ДОСВІД НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРИ

Проаналізована політична корупція та механізм її мінімізації у пострадянських державах Балтії на прикладі Естонії, Литви та Латвії. Досліджено чинники, завдяки яким держави, для яких на момент здобуття незалежності були характерна висока корупція, істотно зменшили її. Звернено увагу на антикорупційне законодавство Естонії, Литви та Латвії, найперше в частині забезпечення прозорості фінансування політичних партій. Вивчаються новітні механізми, які сприяють зменшенню корупції у політиці: перехід до електронної держави; голосування через Інтернет; максимальна звітність суб'єктів політики та доступність її для громадськості; незалежність судів; максимально прозорий процес прийняття рішень та ін.

Ключові слова: політична корупція, Естонія, Латвія, Литва.

Кушнарєв І. В. Политическая коррупция в государствах Балтии: успешный опыт на постсоветском пространстве.

Проанализирована политическая коррупция и механизм ее минимизации в постсоветских государствах Балтии на примере Эстонии, Литвы и Латвии. Исследованы факторы, благодаря которым государства с высокой (на момент обретения независимости) коррупцией существенно уменьшили ее. Обращено внимание на антикоррупционное законодательство Эстонии, Литвы и Латвии, прежде всего, в части обеспечения прозрачности финансирования политических партий. Изучаются новые механизмы, которые способствуют уменьшению коррупции в политике: переход к электронному государству; голосование через Интернет; максимальная отчетность субъектов политики и доступность ее для общественности; независимость судов; максимально прозрачный процесс принятия решений и др.

Ключевые слова: политическая коррупция, Эстония, Латвия, Литва.

Kushnarev Igor. Political corruption in the Baltic countries: Successful experience in the post-Soviet space

Political corruption and mechanism of its minimizing in post-Soviet Baltic states on the examples of Estonia, Lithuania and Latvia was analysed. The factors, which led to considerable reduction of the high level corruption, which at the time of gaining independence characterized the states were studied. Attention is paid to anti-corruption in Estonia, Lithuania and Latvia, first of all in the area of securing transparency in political parties financing. The article explores new mechanisms leading to corruption decrease in politics as transition to electronic state, voting via the Internet, maximum reporting of policy makers and their availability to public, independence of judges, maximal transparent process of decision making, etc.

Key words: *political corruption, Baltic states, Estonia, Lithuania, Latvia.*

За останні роки країни Балтії досягли значних успіхів у зменшенні політичної корупції та її руйнівних наслідків для еволюційного розвитку. Естонію, Литву та Латвію часто ставлять у приклад Україні, тому досвід цих держав закономірно викликає дослідницький інтерес. Водночас у вітчизняній політичній науці вкрай недостатньо досліджень саме про політичну корупцію у країнах Балтії. Більшість наявних джерел аналізують із позицій насамперед юридичної науки антикорупційні механізми, які були сконструйовані за пострадянський період цими державами.

Антикорупційний поступ держав Балтії якнайкраще ілюструє їх рейтинг за індексом сприйняття корупції. Він визначає місце держав за шкалою від 100 (відсутня корупція) до 0 (сильна корупція) (див. табл. 1). За результатами останніх обчислень індексу (2016 р.), Естонія займає 22-е місце у світі, Литва – 40-е, Латвія – 45-е, але найважливішим є саме незмінний прогрес цих держав із року в рік. Лише одна з пострадянських держав має близькі показники – Грузія (44-е місце).

Табл. 1. Індекс сприйняття корупції

Держава	2016	2015	2014	2013	2012
Естонія	70	70	69	68	64
Литва	59	61	58	57	54
Латвія	57	55	55	53	49

Проаналізуємо форми, прояви політичної корупції у кожній із країн Балтії зокрема. Звернімося до сконструйованих національних антикорупційних моделей, які певною мірою можуть були використані й у вітчизняному антикорупційному процесі.

Естонія. Ця держава є найменш корумпованою на пострадянському просторі та входить до числа таких й у межах ЄС. У світовому масштабі рівень корупції в Естонії нижче середнього¹. А ще чверть століття тому характеристиками Естонії були організована злочинність і висока корупція.

Естонська модель боротьби з корупцією ґрунтувалася на реформах 1992-1995 років першого прем'єр-міністра М. Лаара: проведено жорстку судову реформу та реформу державної служби. Державний устрій було реформовано – «від домінування виконавчої влади перейшли до моделі західноєвропейського зразка (за німецьким типом), де головну роль відігравали договірні відносини, дотримання закону та незалежні і професійні суди»². Тоді в естонському суспільстві був величезний запит на «очищення влади від радянських кадрів»: реформи М. Лаара проводилися під гаслом «Звільни місце!» (ест. «Plats puhtaks!»). Суспільний запит уможливився завдяки недеklarативній політичній волі керівництва держави, яке не було пов'язане корупційними зв'язками зі старою владою.

На рівень політичної корупції в Естонії вплинула люстрація: у «чистому» вигляді вона не проводилася, але «після 1991 року у державі фактично проводилася “національно-державна люстрація” шляхом законодавчого врегулювання громадянства. Дерадянизація

та деноменклатуризація публічної влади була проведена шляхом національно-державної люстрації, що створили умови для комплексної протидії корупції»³.

Естонія характеризується широкою антикорупційною нормативно-правовою базою. Тут найперше виділимо новий (2002 р.) Кримінальний кодекс Естонії, який посилив відповідальність за корупційні правопорушення. У 2013 р. створена Антикорупційна комісія міністрів, яка розробила стратегію запобігання корупції «Чесна держава та нагляд».

Естонія стала першою в світі країною, що надала своїм виборцям можливість голосувати через інтернет - крок до мінімізації електоральної корупції; вперше цей механізм був апробований на місцевих виборах-2005. Цим правом тоді скористалося лише 1,85 % виборців; у 2007 році експеримент продовжили на парламентських виборах з уже значно більшою кількістю виборців. Під час місцевих виборів-2009 можливістю інтернет-голосування скористалися 9,5 % громадян, а вже під час парламентських виборів-2011 їх кількість зросла до 24,5 % і продовжила зростати на всіх наступних місцевих і парламентських виборах.

Уже традиційно чи не основним проявом політичної корупції є зловживання у сфері фінансування політичних партій. У Естонії цю проблему було частково вирішено шляхом запровадження змішаної моделі фінансування політичних партій: є і публічне фінансування (надається партіям, які беруть участь у виборах і отримали щонайменше 1 % голосів), і приватні пожертви (обмежень нема, що викликає дискусії). Пожертви від юридичних осіб не дозволені (від моменту вступу у ЄС у 2004 році), що на думку О. Семініна, «є одним з істотних заходів зі запобігання корупції при фінансуванні політичних партій»⁴. Пожертви фізичними особами дозволені без обмежень; також не обмежена сума загальних витрат партій на виборчу кампанію. Водночас пожертви членам парламенту обмежені Антикорупційним законом 1999 р. – це спроба запобігти нецивілізованому лобізму, адже прийняття пожертви парламентарем потенційно може прямо чи опосередковано впливати на неупереджене

виконання ним професійних обов'язків. Водночас Антикорупційний закон не передбачає обмежень розміру пожертв від парламентарів партіям чи юридичним особам, пов'язаних із ними. Партії можуть брати позики від кредитних установ. Усі пожертви від фізичних осіб мають бути представлені у відповідному реєстрі пожертв.

За естонським законом «Про некомерційні організації» партії, які фінансуються з бюджету, зобов'язані пройти аудиторську перевірку, перед поданням річного звіту. Але ця вимога не стосується партій, які не дотуються державою. Це розглядається дослідниками⁵ як прогалина, яка є підставою для корупційних зловживань політиків.

У 2007 році в естонське законодавство (найперше, кримінальний кодекс) були внесені зміни, які узгодили його з європейським правом у частині введення кримінальної відповідальності посадових осіб політичних партій. Кодекс криміналізував порушення фінансування політичних партій, і т. ч. прийняття пожертви партією від аноніма, юридичних осіб тощо.

Попри те, що Естонія – країна, практично вільна від політичної корупції, періодично і в ній проявляються ситуації, які викликають питання компетентних органів на предмет наявності корупційної компоненти у діях політиків. Наведемо два приклади:

1) у 2016-2017 роках розглядається питання про корупцію у державній компанії «Tallinna Sadam» (талліннський порт): для розслідування була утворена парламентська комісія. Члени комісії повідомили про тиск на неї⁶: правляча коаліція перешкоджає неупередженій роботі комісії, а громадськості були донесені не усі записи депутатського розслідування;

2) у 2017 році розглядається справа колишнього мера Таллінна Е. Савісаара та його соратників. Щодо Е. Савісаара висунуті звинувачення у використанні ресурсів міського бюджету у власних інтересах та інтересах Центристської партії Естонії (партія позиціонується як проросійська), незаконному отриманні коштів на фінансування партії, відмиванні грошей, хабарництві. Сам політик уважає, що справа є переслідування влади його як «агента впливу» Росії

на естонську політику. Попри хворобу Савісаара, його певну популярність та ін. чинники, справа розглядається, позаяк естонські суди не дозволяють собі бути частиною корупційної системи. У Естонії апелювати до певних преференцій (вік, недуга, отримані на виборах відсотки тощо) є неприпустимо та безперспективно. Натомість в Україні подібна схема працює зовсім інакше.

На найближчу перспективу Естонією ставляться значно глибші цілі, аніж викорінення найвиразніших проявів політичної корупції⁷. Зокрема, фінансування політичних партій має бути організовано не лише прозоро й ефективно контролювано (це вже відлагоджений механізм), але й має спрямовуватися на розвиток конкуренції між різними політичними силами.

Також в останнє десятиліття періодично актуалізується питання прийняття кодексу поведінки Рійгікогу (парламенту), який мав би підвищити публічну відповідальність політиків, зафіксувавши чіткі очікування від поведінки парламентарів. Такий кодекс визначав би певні критерії, за якими можна було б оцінювати діяльність партій та окремих політиків, визначати їх мотивацію при прийнятті конкретних рішень. Він засвідчив би порозуміння між самими політиками, адже їм було б простіше оцінювати спірну поведінку своїх колег. Уважаємо, що і в Україні прийняття аналогічного документа назріло.

На нашу думку, мінімізація різних видів корупції в Естонії уможливилася завдяки побудові інноваційної моделі е-держави (програма «Електронна держава» була прийнята ще у 2000 році), адже така модель максимально мінімізувала особистісний чинник у взаєминах громадянина, організації, компанії з чиновником. Естонці зробили технології своїм пріоритетом, прийняли більшість європейських норм антикорупційного спрямування, організували доступ до інформації про власність державних службовців (вони зобов'язані декларувати своє майно, інформація про яке є у вільному доступі). А чи не найважливішим чинником успіху у досягненні низького рівня корупції в Естонії є прозорий процес прийняття рішень.

Якщо провести паралелі між Естонією та Україною, то відмінності між ними в контексті боротьби з політичною корупцією, на думку М. Кітсінга, полягають у «вмінні долати проблеми, що виникають при прийнятті колективних рішень, приймати такі рішення та імплементувати їх на практиці. Естонський уряд поклав край своєму радянському минулому і сфокусувався на інтеграції із західним світом»⁸. Дія принципу верховенства права в Естонії унеможливила збагачення коштом держави та платників податків осіб із політичним впливом і зв'язками.

Латвія. Латвія також має уже дводесятилітній позитивний досвід антикорупційної боротьби. Коли після розпаду СРСР ця держава стрімко почала переходити до вільної ринкової демократії, процес супроводжувався втручанням окремих бізнес-структур і приватних осіб у роботу важливих державних установ із метою лобювання своїх інтересів. Це допомагало усувати конкурентів, зміцнювати економічну перевагу, протиправно використовуючи державні активи та контракти. Дослідник Г. Куріс⁹ вважає, що фактично відбулося олігархічне «захоплення держави» (олігархи А. Лембергс, А. Шкеле, А. Шлесерс та ін.), що підірвало довіру громадян до уряду. Ця проблема була проаналізована у 2000 році Світовим банком¹⁰. Особливої гостроти ситуація набувала в контексті того, що політична корупція пригальмовувала тоді ще потенційне членство Латвії у ЄС та НАТО. Позаяк набуття членства в європейських і євроатлантичних структурах було пріоритетом Латвії, то уряд за рекомендацією Світового Банку створив антикорупційне агентство (Бюро з запобігання та боротьби з корупцією, БЗБК). За його модель було використано гонконгську Незалежну Комісію з боротьби з корупцією. Як результат: низка політиків-олігархів була притягнена до відповідальності за злочини корупційного характеру.

За висновками Групи держав проти корупції (GRECO)¹¹ Латвія має добре розвинену юридичну та інституційну базу для регулювання фінансування політичних партій і виборчих кампаній, а також спостереження за цими процесами. Закон про фінансування політичних організацій (партій) ухвалено ще у 1995 році. Нормативно-

правова база Латвії передбачає чіткі процедури донесення до громадськості даних про доходи та витрати партій, а також зобов'язання партій щодо звітів. У 2002 році проведено реформу, яка уможливила прозорість пожертвувань партіям; усі наглядові функції щодо фінансування партій було ввірено БЗБК. «У 2004 році уряд Латвії заборонив політичним партіям отримувати пожертвування від юридичних осіб, а також встановив верхню межу витрат на проведення передвиборчих кампаній, зважаючи на значні ресурси, які витрачалися на попередні виборчі кампанії»¹².

У Латвії створена онлайн-база даних пожертвувань, зроблених на користь політичних партій. Упродовж 15 днів від отримання пожертви партії зобов'язані внести повну інформацію про неї. Відкритість, доступ зацікавлених до цієї та інших схожих інформаційних баз (про членські внески партійців, щорічні звіти тощо) можна розглядати як превентивний захід для мінімізації політичної корупції.

Позитивом антикорупційної політики Латвії є те, що функції нагляду сконцентровані в одного органу - Бюро зі запобігання та боротьби з корупцією (БЗБК). Відділ БЗБК із контролю за фінансами політичних партій здійснює повний контроль фінансових засобів політичних партій. У цьому відділі працює усього лиш 8 осіб. Відділ має веб-сайт, на якому розміщена інформація про всі надходження політичних партій, а в період виборів залучає до моніторингу третіх осіб¹³.

Усі пожертви у межах 15 днів від часу надходження на рахунок доступні для пошуку в онлайн-базі даних (ця практика діє від 2002 р.; сайт <https://www.knab.gov.lv/lv/>). Це уможливує громадський контроль, який слугує додатковою перешкодою політичній корупції, окрім контрольних функцій БЗБК.

Латвійські партії не можуть приймати пожертви від низки суб'єктів: юридичних осіб (у т. ч. державних і муніципальних органів; іноземних фізичних та юридичних осіб; анонімних донорів, фізичних осіб, щодо яких було винесено вирок, який забороняє їм бути кандидатом на виборах до Сейму, Європарламенту, муніципального органу та деякі інші категорії жертводавців). Щодо фізичних осіб,

то діє норма, яка обмежує розмір пожертви: станом на 2017 рік максимальна загальної суми пожертвувань від однієї людини не може вийти за межі розміру 50 мінімальних заробітних плат або 19 тис. євро. Окрім цього, у Латвії унормовуються й пожертвування у натуральній формі: безоплатне надання партії офісних приміщень і устаткування, спонсорство заходів, знижки на товари та послуги, надані партіям або незалежним кандидатам тощо¹⁴.

Державне фінансування партій у Латвії вперше застосоване у 2011 році; воно надається партіям, які на попередніх парламентських виборах набрали понад 2 % голосів. Розмір фінансування - 0,71 євро на календарний рік за кожен отриманий голос виборця упродовж 4 років, починаючи з наступного після виборів до Сейму.

У Латвії закон забороняє політичним партіям давати кредити, видавати фінансові гарантії або отримувати будь-які позики. Позики були заборонені в 2004 році після того, як БЗБК виявило розбіжності в річних звітах деяких політичних партій.

До політичних партій у Латвії можуть застосовуватися (і застосовуються на практиці) адміністративні та кримінальні санкції. Наприклад, БЗБК може накладати адміністративні штрафи на політичні партії в розмірах: а) до 7 тис. євро з конфіскацією об'єктів адміністративного правопорушення або без конфіскації; б) до 14 тис. євро (для повторних злочинів) з конфіскацією об'єктів адміністративного правопорушення. Окремо унормовані адміністративні штрафи за порушення всіх правил відповідно до Закону про фінансування політичних організацій (партій), наприклад, прийняття незаконних пожертвувань, неподання звітів і за перевищення межі допустимих витрат під час передвиборчої кампанії тощо. Визначено розміри штрафів і для фізичних осіб, які порушили вимоги вказаного закону (розміром від 30 до 700 євро)¹⁵. Ще одною санкцією для партій, які здійснили корупційні злочини, є призупинення або й ліквідації в судовому порядку (за зверненням БЗБК) діяльності партії. Загалом Закон про фінансування політичних організацій (партій) містить деталізований перелік складів корупційних злочинів і покарань за них.

Загалом досвід Латвії у боротьбі з політичною корупцією є цінним для України. Для уможливлення його імплементації у вітчизняний антикорупційний процес, у 2017 році Україна (Національне агентство з питань запобігання корупції України) і Латвія (Бюро із запобігання та боротьби з корупцією) підписали Меморандум про порозуміння та співпрацю в сфері боротьби з корупцією¹⁶. Потребує глибшого вивчення доцільність запозичення Україною елементів литовського механізму здійснення нагляду за дотриманням вимог щодо конфлікту інтересів та інших обмежень, встановлених антикорупційним законодавством, контроль за фінансуванням політичних партій, запобігання та виявлення корупції тощо.

Литва. Ще у 1997 році у Литві засновано Службу спеціальних розслідувань (ССР). На думку директора ССР П. Малакаускаса¹⁷, мінімізувати політичну корупцію вдається такими кроками: 1) збона фінансування партій юридичними особами; 2) прийняття закону про лобізм, який надав би йому цивілізованого формату; 3) ухвалення кодексів поведінки політиків (зі запровадженням санкцій); 4) мінімізація різних видів імунітетів.

Оскільки приватні компанії та інші юридичні особи у Литві не мають права фінансувати політиків, партії та електоральний процес, то існує державне фінансування партій, розмір якого пропорційний успіху партії на останніх виборах¹⁸. Щодо можливості фінансування партій приватними особами, то громадянин Литви може: 1) віддати 1 % свого податку на прибуток певній партії (цей відсоток знімається обов'язково; якщо громадянин не визначиться з партійними перевагами, то кошти надійдуть до державного бюджету); 2) пожертвувати до 7,5 тис. євро до бюджету рекламної кампанії певної партії. Вважаємо, що такий механізм є прикладом електорального краудфандингу з чітким обліком: депутат наймається виборцями (не олігархами) і лобіює саме їх інтереси.

Підсумовуючи відзначимо, що країни Балтії демонструють разючі успіхи у боротьбі з корупцією не тільки в межах пострадянського простору, але і ЄС. Звичайно, залишаються проблеми, пов'язані з доброчесністю суб'єктів політики, потребою підвищити публічну

відповідальність політиків, мінімізувати можливості незаконного фінансування партій, уможливити максимально цивілізований лобізм тощо. Але загалом Україна може використати певні напрацювання країн Балтії в частині вибудовування національної стратегії запобігання політичній корупції.

1. *Нисневич Ю., Рожич П.* Люстрація як інструмент протидії корупції // Политические исследования. 2009. № 1. С. 113. 2. *Науменко Д.* Як боролися з корупцією Естонія та Польща. URL: https://ukr.lb.ua/economics/2015/05/18/305287_yak_borolisya_z_koruptsiieyu_estoniya.html 3. *Стогова О. В.* Люстрація як передумова ефективної боротьби з корупцією // Сучасне суспільство. 2016. № 1 (11). С. 173. 4. *Семьинин А. С.* Протидія політичній корупції політико-правовими засобами в державах Євросоюзу (опит Фінляндії та Естонії): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 23.00.02. Казань: Казанський гос. ун-т, 2009. С. 15-16. 5. Там же. С. 19. 6. *Неожиданное* открытие: в Эстонии есть политическая коррупция. URL: <https://sptnkne.ws/eYCz> 7. *Korruptsioonivastane strateegia aastateks 2013–2020.* URL: http://www.korruptsioon.ee/sites/www.korruptsioon.ee/files/elfinder/dokumentid/korruptsioonivastane_strateegia_2013-2020_1.pdf 8. *Кимсінг М.* П'ять уроків Естонії для України. URL: <http://biz.nv.ua/ukr/experts/kitsing/p-jat-urokiv-estoniji-dlja-ukrajini-231716.html> 9. *Kuris G.* Outfoxing the Oligarchs in Latvia // Foreign policy. 2013. 6 May. 10. *Hellman J. S., Jones G., Kaufmann D.* Seize the State, Seize the Day: State Capture, Corruption, and Influence in Transition. (September 2000). World Bank Policy Research Working Paper No. 2444. URL: <https://ssrn.com/abstract=240555> 11. *GRECO Third Evaluation Round for Latvia.* URL: [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/GrecoEval4\(2012\)3_Latvia_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/GrecoEval4(2012)3_Latvia_EN.pdf) 12. *Контроль фінансів політичних партій від А до Я. Досвід Латвії.* URL: https://ti-ukraine.org/wp-content/uploads/2016/12/dosvid-latvii_wiew.pdf. С. 3. 13. Там само. С. 22. 14. *Закон о финансировании политических организаций (партий).* URL: https://www.knab.gov.lv/upload/knab_normativie_akti/ppfl_tulkojums_rus.pdf 15. *Контроль фінансів політичних партій від А до Я. Досвід Латвії.* URL: https://ti-ukraine.org/wp-content/uploads/2016/12/dosvid-latvii_wiew.pdf. С. 36-37. 16. *Україна й Латвія*

домовилися про співпрацю в сфері боротьби з корупцією. URL: <http://tyzhden.ua/News/197085> 17. «Партії не повинні фінансуватися юридичними особами». URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:4KVYxQh9-7MJ:www.dt.ua/articles/48388%3Fprint+&cd=16&hl=uk&ct=clnk&gl=ua> 18. *Кенігштейн І.* Фінансування політичних партій – як це роблять у Литві. URL: http://ua1.com.ua/blog/ilya_kenigshtein/finansuvannya-politichnih-partiy-yak-ce-robyat-u-litvi-24931.html

***Kushnarev Igor.* Political corruption in the Baltic countries: Successful experience in the post-Soviet space**

Political corruption and mechanism of its minimizing in post-Soviet Baltic states on the examples of Estonia, Lithuania and Latvia was analysed. The factors, which led to considerable reduction of the high level corruption, which at the time of gaining independence characterized the states were studied. Attention is paid to anti-corruption in Estonia, Lithuania and Latvia, first of all in the area of securing transparency in political parties financing. The article explores new mechanisms leading to corruption decrease in politics as transition to electronic state, voting via the Internet, maximum reporting of policy makers and their availability to public, independence of judges, maximal transparent process of decision making, etc.

It is stated that in recent years the Baltic States have achieved significant success in reducing political corruption and its devastating consequences for evolutionary development. Estonia, Lithuania and Latvia are often hold up as examples for Ukraine, which develops a national strategy to counteract political corruption.

Estonia is defined to be the least corrupted state on the post-Soviet space and in one among such within the EU. In the world scale the level of corruption in Estonia is below the average. Estonian model of fight against corruption based on the reforms of 1992-1995 of the first prime-minister M. Laar: tough judicial reform and civil service reform were conducted. “National-state lustration” conducted with the help of legislative citizenship regulation influenced the level of political corruption in Estonia. De-sovietization and denomination of public authority created conditions for a comprehensive counteraction to corruption.

Despite the fact that nowadays Estonia is the state practically free from corruption, situations with corruptive component in politicians’ actions happen here periodically as well. For example, corruption in the state enterprise “Tallinna Sadam”,

case of the ex-major of Tallinn E. Savisaar and his associates from the Central Party of Estonia. Such problems as illegal receipt of funds for party financing, money laundering, bribery - are still present in the politics of Estonia, but society and state take their active intolerant position. Acceptance of the code of conduct of members of parliament, which should increase public responsibility of politicians, having fixed clear expectations from the behaviour of parliamentarians, remains relevant.

Latvia is stated to have well-developed judicial and institutional base for regulation of financing of political parties and electoral campaign, as well as supervising over these processes. Parties are forbidden to receive any donations from legal entities; the top limit for expenses for conduction electoral campaigns is set; online-database of given donations, made in favour of political parties was created. Latvian legislation strictly regulates donations to parties in kind: free provision of office space and equipment to parties, sponsorship of events, discounts on goods and services provided to parties or independent candidates. In 2011 state financing of parties was implemented; it is given to parties, which on the previous parliamentary elections reached more than 2% of all votes.

Attention is paid to the fact that in Lithuania and Latvia, private companies and other legal entities do not have right to finance politicians, parties and electoral process. There exists state financing of parties, amount of which is proportional to the success of the party on the last elections as well as financing of the parties by private persons. Regarding the possibility of financing parties by private individuals, a citizen of Lithuania can: 1) give 1% of his income tax to a particular party (this percentage is necessarily deducted; if a citizen has not come to the decision about the party preferences, the funds will be transferred to the state budget); 2) donate up to 7.5 thousand Euros to the budget of the advertising campaign for a particular party. Such mechanism is considered to be an example of electoral crowd-crafting with clear accounting: deputy works with electorates (not oligarchs) and lobbies their interests.

In general, Baltic states demonstrate impressive successes in the fight against corruption not only within the post-Soviet space, but also within the EU. There still remain problems related to righteousness of policy makers, need to increase public responsibility of the politicians, to minimize possibility of illegal financing of parties, enable civil lobbyism to maximum, etc. But in general, Ukraine may use particular

developments of the Baltic states in the area of development of national strategy to prevent political corruption.

Key words: political corruption, Baltic states, Estonia, Lithuania, Latvia.

УДК 316.423Е.

А. ТРОФИМОВ

ПРОТЕСТНОЕ ДВИЖЕНИЕ В РОССИИ И МЕХАНИЗМЫ ЕГО НЕЙТРАЛИЗАЦИИ РОССИЙСКИМ «ГОСУДАРСТВОМ»

Осуществлен политологический анализ протестного движения в России и рассмотрена возможность перерастания «гражданских протестов» в политические в ближайшей перспективе. Сделан вывод о том, что протестное движение в России носит казуально-утилитарный характер и направлено на сохранение негласного договора, заключающегося в удовлетворении минимальных физиологических потребностей населения со стороны государства, и в невмешательстве в политическую сферу со стороны населения. Отмечается слабая тенденция перерастания гражданских протестов в политические и высокая эффективность «государства» в сфере нейтрализации гражданской политической активности репрессивными методами.

Ключевые слова: авторитаризм, протестное движение в России, политические протесты, патернализм, негласный договор, «Русская власть».

Трофімов Є.О. Протестний рух в Росії і механізми його нейтралізації Російською «державою»

Здійснено політологічний аналіз протестного руху в Росії та розглянута можливість переростання «громадянських протестів» у політичні у найближчій перспективі. Зроблено висновок про те, що протестний рух у Росії носить казуально-утилитарний характер і спрямований на збереження неглас-